

тись на вказаній їм степовій території в Перекопському уїзді. Болгари вимагали під своє поселення землі з проточними водами, яких не було на відведених землях Перекопського уїзду. У відповідь К. Гоффман зупинив видавати кормові [3, С. 153].

Взимку 1861-1862 рр. в болгарських поселеннях краю почали з'являтися оголошення, де говорилося, що вже у січні турецький міністр закордонних справ Аліпаша обіцяє болгарам, які повернуться в Туреччину, різного роду пільги [1, С. 56]. Це не лише спричинило послаблення переселення болгар до краю, а й викликало бажання повернутися на Батьківщину. У відповідь на ці події відбулися зміни у переселенській політиці Російської імперії. 9 січня 1863 р. останнє масове переселення болгар до Росії було зупинено [14, С. 199]. Подальший ріст болгарського населення відбувався за рахунок природного приросту.

Отже, вирішення проблеми переселення болгар на територію Російської імперії відбувалося в рамках балканської політики уряду країни. Адже, після поразки у Кримській війні 1853-1856 рр. російська дипломатія прагнула зберегти свій вплив в Османській імперії і підвладних їй землях шляхом підтримки одновірних слов'янських народів. Саме тому процес переселення болгар займав в урядових колах Російської імперії одне із ключових питань.

Список використаних джерел

1. Барсов Н. П. Тридцатилетие деятельности Одесского болгарского настоятельства (1854-1884) и материалы для истории освобождения Болгарии. – Одесса, 1895. – 74 с.

Т. Прищепа, асп.

КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

ПЕРЕСЕЛЕНИЕ БОЛГАР НА УКРАИНСКИЕ ЗЕМЛИ РОССИЙСКОЙ ИМПЕРИИ ПОСЛЕ КРЫМСКОЙ ВОЙНЫ (1853 – 1856 ГГ.)

В статье проанализированы основные причины, обусловившие процесс переселения болгар на территорию Юга Российской империи после Крымской войны 1853-1856 гг и определены основные направления переселенческого движения. Особое внимание уделяется последней миграционной волне 1860-1863 гг, которая, собственно, и завершила болгарскую колонизацию в данном регионе.

Ключевые слова: болгары, переселение, Российская империя.

T. Prischepa, Graduate stud.

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

THE MIGRATION OF BOLGARIONS ON THE UKRAINIAN AERTHS OF THE RUSSIAN EMPIRE AFTER THE CRIMEAN WAR OF 1853 – 1856.

This article investigates the fundamental causes and the process of migration Bulgarians on the Russian Empire after the Crimean War of 1853 – 1856. The article highlights the basic directions of migration. The special attention is spared to the last wave of migration Bulgarians 1860 – 1863, which, in fact completed the Bulgarian colonization in this region.

Key words: Bulgarians, migration, Russian Empire.

УДК 94(477)“16/18” Кочубеї

Н. Скрипченко, асп.
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

ДИКАНСЬКИЙ МАЄТОК КОЧУБЕЇВ (II ПОЛОВИНА XVII – ПОЧАТОК XIX СТ.)

У цій статті аналізується процес формування першого великого маєткового комплексу Кочубеїв у Диканьці, що становив основне ядро їх родових землеволодінь в Гетьманщині.

Ключові слова: Україна, Гетьманщина, Кочубеї, маєток.

Процес відокремлення старшини від решти козацтва, спостерігається перш за все, в економічній сфері. З середини XVII ст. козацька еліта перетворюється на великих землевласників, адже отримані за службу рангові володіння поступово примножуються та успадковуються нащадками. Центрами цих родових земель ставали дідичні маєтки, як репрезентанти їх високого статусу у суспільстві. Перед сучасними дослідниками стоїть завдання визначити основні етапи та характерні

2. Батюшков П. Н. Бессарабия (историческое описание). – Спб., 1898. – 177 с.

3. Болгарське населення Південної України: Дослідження і документи. – Вип. I. – Запоріжжя, 1993. – 256 с.

4. Державин Н. С. Этнографическое развитие болгарских колоний в Бердянском уезде Таврической губернии. – СПб, 1902. – 257 с.

5. Иванов И. С. Заметки о переселении болгар из Молдавии в Новороссийский край. – Одесса, 1862. – 248 с.

6. Кашенко С. Г. Из истории крымских болгар // Сквозь века. Народы Крыма. – Симферополь: Академия гуманитарных наук, 1995. – Вып. 1. – 159 с.

7. Кеплен П. И. Об этнографической карте Европейской России. – Спб., 1862. – 312 с.

8. Клаус А. Наши колонии. Опыт и материалы по истории и статистике иностранной колонизации в России. – СПб.: Тип. Нусвальта, 1869. – 568 с.

9. Носкова И. А. Крымские болгары в XIX – нач. XX вв: история и культура. – Симф., 2002. – 135 с.

10. Павленко В. Болгарии в Україні // Віче, 1995. – № 7. – С. 115-126.

11. Парижский трактат // Сборник договоров России с другими государствами 1856 – 1917. – М.: Госполитиздат, 1952. – С. 23-33.

12. Пачев С. И. Возникновение болгарских сел в Северном Приазовье (1861-1863). – Мелитополь, 2007. – 89 с.

13. Попруженко М. Г. Из материалов по истории славянских колоний в России. – Одесса: Техник, 1909. – 34 с.

14. Скальковский А. А. Болгаро-славянские колонии // Памятная книжка Таврической губернии. Под ред. К. В. Ханацкого. – Симферополь, 1867. – 256 с.

15. Степанов Ф. И. Из истории переселения болгар у Південну Україну в 50-60-х роках XIX ст. // Український історичний журнал. 1996. – № 1.

16. Устав о колониях иностранцев в Империи // Свод законов Российской Империи. Т. 12. – СПб, 1857. – С. 20-25.

17. Хаджиниколова Е. Българските преселници в южните области на Русия (1856-1877). – София, 1987. – 294 с.

Надійшла до редколегії 27.06.13

риси маєткових комплексів козацької старшини, адже вони відіграли значну роль в суспільному та економічному житті українських земель.

Кочубеї були яскравими представниками козацької аристократії. Члени цього роду досить швидко зайняли провідне місце в середовищі старшини, що відобразилося на економічному потенціалі родини. Становлення Кочубеїв – магнатів розпочинається з II половини XVII ст., фактично першим ядром їхніх маєтностей ста-

ло село Диканька, навколо якого сформувався один з найбільших маєткових комплексів родини.

До аналізу формування та функціонування Диканського маєтку у своїй дисертаційній роботі звертався П. Клепацький. Окремі моменти стосовно історії роду Кочубеїв, а поміж тим і їх родового володіння, були підняті в публікаціях О. Лазаревського та В. Модзалевського. В сучасній історіографії цей маєток фігурує переважно в працях краєзнавців. Метою даного дослідження є спроба комплексного аналізу основних етапів формування Диканського маєтку Кочубеїв з моменту його утворення і до руйнації та еміграції останніх власників.

Джерельну базу цього дослідження склали документи втраченого архіву Кочубеїв, що на сьогодні зберігаються в Державному архіві Полтавської області, а також матеріали Центрального державного історичного архіву України у Києві, які містяться в фондах: Ф. 51 – Генеральна військова канцелярія, Ф. 57 – Генеральний опис Лівобережної України (1765 – 1769 рр.), Ф. 1219 – Особовий фонд старшинсько-дворянського роду Скоропадських. Формування і трансформації маєткового комплексу Кочубеїв з XVII ст. дозволяють простежити, насамперед, майнова та юридична документація – дарчі і купчі акти, тестаменти, гетьманські універсали та царські укази.

Згідно родової легенди, засновник роду Кочубеїв, який "почитався в числі знатнейших благородных в Татарском народе" [8, с. 49-50], походив з Кримського ханства і переселився на територію України в середині XVII ст., прийнявши православ'я під ім'ям Андрія. Збирачем земель на Полтавщині став канцелярист Василь Леонтійович Кочубей (бл. 1640 – 1708 рр.), який дослужився до рангу генерального писаря (1687 – 1699 рр.) та генерального судді (1699 – 1708 рр.).

Щодо села Диканьки, то на думку історика П. Клепацького, вона ще не існувала на час Хмельниччини, а почала осаджуватися і заселятися під час руху переселенців з правого на лівий берег Дніпра в I половині XVII ст. [6, арк. 14] Важливим чинником у земельній політиці старшини, крім службового просування, залишалися вигідні родинні зв'язки. Кочубей не став винятком у цьому питанні, адже початок його володінням на Лівобережжі поклав шлюб з Любов'ю Жученко, дочкою відомого полтавського полковника Федора Жученка. Саме тесть подарував йому у 1680 р. частину диканських ґрунтів [5, арк. 15], тим самим давши поштовх Кочубею для заволодіння навколишніми землями. Досить скоро в 1687 р. гетьман І. Мазепа закріплює за генеральним писарем село Диканьку Першої полкової сотні Полтавського полку (нині – смт Диканька Полтавської області), а також маєтності в Ніжинському полку. Генеральний писар В. Кочубей був близькою особою до І. Мазепи, а тому частіше перебував з родиною у власному будинку в гетьманській столиці Батурині. Хоча на лютий 1708 р. охтирський полковник Ф. Осипов доносив князю Д. Голіцину: "И ныне Кочубей, отбиваясь от иудейства, и чтоб ему не быть при его зраде, приложил к себе болезн и живет в *маетности своей в селе Диканце* [курсив – С.Н.]" [3, с. 375].

На цьому етапі становлення маєткового комплексу, В. Кочубей налагодив виробництво в ньому горілки, меду, селітри; вирощення худоби та зернових. У маєтності також зберігалася частина майна Кочубея, а сам він свідчив про свої "пожитки" так: "лошадей, де у него есть триста, тако же быков и овец довольное число, и лутчей, де их пожиток в том" [3, с. 404]. Аналізуючи, матеріали текстів допитів генерального судді, часто стикаєшся із применшенням кількості, або і заперечення ним свого багатства, можливо для того, щоб уник-

нути конфіскації майна при судовому розгляді справи про донос. Потрібно нагадати, що генеральний суддя та його свояк полковник І. Іскра, організували серію доносів на гетьмана І. Мазепу, звинувачуючи його у зраді російського царя Петра I, а також у інших протизаконних діяннях.

Визначна роль Диканського маєтку, підкреслюється тим, що саме тут зосереджувався родовий архів Кочубеїв, який на сьогодні є втраченим. Реконструюючи його початковий склад ми припускаємо, що саме В.Л. Кочубей, першим почав збирати документи родини. Подальший пошук писемних джерел дав можливість підтвердити, що архівів у родини було декілька і розміщувалися вони у найбільших селах: с. Диканька, с. Ярославцев, с. Дубовичі та можливо с. Кунашівка. З тих матеріалів, які наразі збереглися від Диканського архіву видно, що вони стосуються переважно володінь Кочубеїв у Полтавському полку.

Крім ведення господарства, В. Кочубей був також щедрим донатором церкви. Генеральний суддя повідомляв про виділення коштів на церковне будівництво: "нехай тое не будет в лицемерие, и на будование килких церковей деревянных що выложенося" [3, с. 407]. Імовірно, однією з них була дерев'яна Миколаївська церква, збудована за благословення чернігівського архієпископа Лазаря (Барановича).

Родина досить скоро стикнулася з проблемами, адже після спроби В. Кочубея викрити І. Мазепу, його було страчено 14 липня 1708 р., а родичі втратили свої землі, в тому числі і Диканьку. Реабілітація Кочубеїв та Іскрів відбулася лише після переходу гетьмана Мазепи на бік шведського короля Карла XII. До влади в Гетьманщині приходить родич Кочубеїв – І. Скоропадський, який і ініціює повернення земель, що були у власності страченого судді та видає відповідний універсал від 15 грудня 1708 р. Всі ці надання було підтверджено царською грамотою датованою 3 березня 1710 р. Тож, з цього часу офіційно Диканька з рештою земель поверталася до Кочубеїв. Родина активно розпочинає накопичення володінь в Полтавському полку, частину з яких отримала у спадок від Параски Іскрівни, сестри Л.Ф. Кочубея.

Наступний етап становлення Диканського маєтку припадає на період діяльності Василя (II) Васильовича Кочубея (? – 1743 рр.), що став прямим спадкоємцем генерального судді. Щодо його брата Федора (? – 1729 рр.), то йому з матір'ю відійшли володіння в Ніжинському полку [7, с. 393 – 395]. На момент смерті Федора, Василь (II) був на уряді полтавського полковника і став єдиним спадкоємцем по чоловічій лінії. Як відомо В. Кочубей не проживав у Диканьці, а мав будинок в селі Жуки, яке отримав від діда Ф. Жученка в 1709 р. [1, с. 68]. Хоча це не означає, що полковник не займався благоустроєм родинних володінь: він провів більше 70 купівель нерухомого майна в Диканьці та її околицях. Згідно ревізії 1718 р., кількість посполитого населення становила тут 382 особи та ще 24 слуги [1, с. 134]. Свідченням того, що Диканька ще не була центром Полтавських володінь, став факт передачі її у спадок не старшому сину Семену, а підстаршому – Павлу (1736/ 1737 – 1786 рр.), який заволодів селом з угіддями, згідно батьківського заповіту від 1743 р. [5, арк. 109].

П. Кочубей, який вступив в службу 14 липня 1757 р. бунчуковим товаришем, з 1763 р. був призначений в Полтавський повіт підкоморієм, а в 1773 р. пожалуваний в надвірні радники, потім після тимчасової відставки за станом здоров'я він повернувся до виконання служби і отримав у 1781 р. чин статського радника [12, арк. 37]. П. Кочубей зробив все можливе, щоб Диканька перетворилася на прибуткову маєтність. За матеріала-

ми Генерального опису Лівобережної України (1765 – 1769 рр.) він мав у своєму володінні 2 дерев'яні будинки, 2 шинки, 100 вуликів, 1 цегляний завод, орні землі та пасовища, сади та рибні ловлі. Підданих селянських дворів нараховувалось 262 та 2 бездворові хати, в яких проживало 1786 осіб і в тому числі 15 дворових людей [9, арк. 119 – 120]. Звісно, весь маєтковий комплекс становили не лише с. Диканька, до нього варто віднести інші прилеглі території (села, хутори та ґрунти). Імовірно, їх ядро склалося за життя П. Кочубея, до них відносимо володіння в Полтавському полку: саме село Диканька з прилеглими хуторами на річці Говтві, село Нові Млини, Іскровка Ровенська, Брусівка, Кочубеївка з хуторами, слобода Гуджуловщина і Глобовщина, а також декілька підварків біля Полтави на річці Ворсклі [9, арк. 81 – 81 зв.]. П. Клепацький вважав, що маєток займав майже половину Полтавського повіту (над річками Говтвою, Ворсколю, Коломаком) та частину Костянтинградського (Глобовщина), а його колонії знаходилися в Чорноморських степах Правобережжя (від Інгульця, через Кінську до Дніпрових гирл) [6, арк. 20].

П. Кочубеєм було налагоджене розгалужене господарство; основними заняттями в маєтку було товарне землеробство і тваринництво. Найбільше орних земель було в Диканьці – 1718 десятин 1383 сажнів та 2248 десятин сінокосів, крім того 8 лісів. Поширення товарного землеробства на Лівобережжі створило економічне підґрунтя розвитку млинарства. Кочубеї контролювали млинарські промисли, про що свідчить наявність водяних млинів, для будівництва яких загачувалися греблі.

Проаналізувавши показники кількості худоби в маєтку за 1766 – 1769 рр., ми дійшли висновку, що товарний характер мало в першу чергу розведення овець (2727 голів) та великої рогатої худоби (5928 голів) [9, арк. 84 зв. – 105].

Успадкував Диканьку від батька молодший син Віктор, 10 червня 1786 р. [10, арк. 1 зв.]. В. Кочубей (1768 – 1834 рр.), завдяки підтримці впливових родичів, серед яких був дядько Олександр Безбородько (матір'ю В. Кочубея була Уляна Безбородько), зробив блискучу кар'єру при царському дворі, він розпочав службову кар'єру дипломатом у Швеції, Англії, Туреччині; повернувшись до Петербурга керував колегією іноземних справ, дослужився до віце-канцлера і міністра внутрішніх справ; став графом (1799 р.) та князем (1831 р.) Російської імперії. Не дивно, що особа з таким послужним списком, не була схильна до рутинного сільського життя, а тому В. Кочубей не мав бажання повертатися до батьківського маєтку в Диканьку. Першою померла його мати, а в 1786 р. – батько. За бажанням сина, подружжя Кочубеїв було поховано в Троїцькій церкві с. Диканьки, яку було збудовано в 1780 р. за сприяння П. Кочубея. Вона була споруджена на місці дерев'яного храму Різдва, який згадується в документах під 1778 р. [14, с. 233]. Після цього О. Безбородько намагався застерегти племінників і скерувати їх на вірний шлях, щоб вони не кидали службу, зайнялися господарством, а також не вели розгульне життя [3, с. 40].

Після повернення на батьківщину В. Кочубея між ним та імператором Палом I назрів конфлікт. Тому В. Кочубей, 15 січня 1800 р. з молодою дружиною Марією Васильчиковою, приїздить до Диканьки. В одному із листів до свого товариша Воронцова, Кочубей скаржився на життя поміщика, яке було йому не цікавим, сільським господарством він ніколи не цікавився і способи його ведення вважав застарілими, своїх селян – лінивими і повільними, життя своє він намагався налагодити на "англійський манер" [12, арк. 30]. Захоплення В. Кочубея Європою далось взнаки, бо в самій Диканьці

він почав будувати розкішний двохповерховий кам'яний палац за проектом архітекторів Дж. Кварнегі, Фераре, Таманте, М. Львова, Л. Руска. Цей палац був розписаний кріпосним художником, розписом якого захоплювався князь Куракін. Будинок мав більше 100 прекрасно оздоблених кімнат. Навколо палацу був розбитий великий парк з просторими аонстераями, озером і двірською церквою на честь апостола Павла [6, арк. 14]. Ця цегляна Павлівська, або Свято-Павлівська церква, відома в джерелах ще з 1786 р., була зачинена вже 1824 р. через аварійний стан, а все її майно було перенесено до Миколаївської церкви [14, с. 234-236]. Щодо останньої, то вона була збудована ще в 1754 р. П. Кочубеєм, за сприяння митрополита Київського Тимофія (Щербацького) [4, с. 147 – 150]. Згодом на місці дерев'яної церкви було збудовано кам'яну у 1797 р. в стилі класицизму за проектом зодчого М. Львова. Ця церква перетвориться на родову усипальницю, яка збереглася і до нині. Також В. Кочубеєм була збудована в 1805 р. домовна церква на другому поверсі палацу на честь Марії Єгипетської. П. Клепацький припускає, що в цій церкві мав замолюватися гріх Мотрі Василівно Кочубей, хрещениці гетьмана І. Мазепи, а також мало відомої Аграфени Павлівни Кочубей, що втекла з дому і проти волі батьків одружилася з офіцером Фроловим Багреєвим [6, арк. 82].

Саме в цьому палаці граф Кочубей, приймав імператора Олександра I, де на його честь збудував у 1820 р. Триумфальну арку в стилі класицизму, яка до сьогодні стоїть при в'їзді до Диканьки. На час володіння цим маєтком В. Кочубея, велика увага приділялася лісництву, для догляду за яким нерідко наймалися іноземці. Крім того, на території маєтку було збудовано вівчарню, кінський, поташний, селітриний, восковий заводи, пошту. До маєтку завозилися екзотичні рослини, які висаджувалися в оранжереях та в парку навколо палацу. Напевно, вся ця розкіш призвела до збитковості родового маєтку, бо як пише сам В. Кочубей в заповіті: "село Диканька, був малоземельное, по достоинству своему хуже прочих именей, требует расходов на содержание господского дома и садов" [11, арк. 749]. Але за В. Кочубея село Диканька дійсно стало родовим центром, який об'єднував навколо себе села: Диканьку, Балясне, Піщани, Надежду, в яких за останню ревізією проживало 1 973 представників чоловічої статі; села Чутове, Іскровка, Кочубеївка і "деревни" Новопавлівка, Буцьківка, Гужуловщина і Свинківка, в яких населення чоловічої статі складало 2 300 осіб [11, арк. 748]. На цьому ж етапі Кочубеї активно заселяли степові регіони своїми переселенцями, особливо в Херсонській губернії (с. Іванівка, Козацьке, Наталкіне, присілки Ганнівка та Миколаївка), але всі ці володіння починають з'являтися після купівлі в 1802 р. с. Загрядівки, що стане центром новоросійських маєтків князів Кочубеїв [6, арк. 16-17].

Останнім власником Диканського маєтку з навколишніми землями став онук Віктора Павловича – генерал-лейтенант Віктор Сергійович Кочубей (1860 – 1923 рр.). За прихильність до збереження монархії, він був заарештований в ході Лютневої революції 1917 р. У Диканьці постійно проживала лише його дружина Олена Костянтинівна. Після звільнення з-під арешту В.С. Кочубея родина була змушена емігрувати. Кочубеї, тікаючи, від небезпеки залишили все своє майно в маєтку. У ньому зберігався архів, а також сімейні реліквії: одяг в якому страстий В.Л. Кочубея, його зброя та церковне начиння.

Після революції працівниками Центрального історичного архіву Полтавщини та картинної галереї, було врятовано частину майна Кочубеїв. Збереглися реєстри предметів, що їх встигли вивезти з палацу: "7 квітня

1919 року було доставлено в Полтаву з Диканьки 185 картин. 14 квітня того ж року – 33 вироби з фарфору, 72 одиниці старовинної зброї, 58 цінних книг. 21 квітня – більше 50 картин, 25 старовинних, в дорогій оправі ікон, 70 предметів із срібла і бронзи, 299 виробів із фарфору, меблі і різне церковне начиння [13]. Це лише частина тих цінностей, які містив будинок Кочубеїв, адже він уже до того був пограбований в ході революції. Дуже вчасно з палацу вивезли частину майна, бо в кінці 1919 р. він згорів дотла. Надалі речі Кочубеїв потрапили до Полтавської картинної галереї, документи – до архіву, частину вивезено до Москви. Доля нещадна до майна Кочубеїв, адже в ході Другої світової війни багато чого було втрачено, в тому числі і родовий архів.

Таким чином, Диканський маєток займав провідне місце в системі володінь Кочубеїв за часів Гетьманщини та Російської імперії. Розпочавши укрупнення маєткового комплексу навколо села Диканьки, Кочубеї домоглися створення провідного економічного центру в цьому регіоні. Варто відзначити, що цей маєток першим почав оформлюватися з решти володінь Кочубеїв, а також, імовірно, мав значення родового центру, адже тут проживав засновник даного клану. З поміж інших маєтностей Ніжинського та Стародубського полків, Диканський маєток став символом роду Кочубеїв.

Н. Скрипченко, асп.
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

ДИКАНСКОЕ ПОМЕСТЬЕ КОЧУБЕЕВ (II ПОЛОВИНА XVII – НАЧАЛО XIX ВВ.)

В этой статье анализируется процесс формирования первого большого поместного комплекса Кочубеев в Диканьке, который составил основное ядро их родовых земель в Гетманщине.

Ключевые слова: Украина, Гетманщина, Кочубеи, поместный комплекс.

N. Skripchenko, Postgraduate
Taras Shevchenko National University of Kyiv

THE DIKANKA'S ESTATE OF THE KOCHUBEY'S (II HALF OF THE XVIII CENTURY – BEGINNING OF THE XIX CENTURY)

In this article the process of the forming the first large estate complex of the Kochubey's in Dikanka, which was the base core of their kin's landownings in the Getman state is analyzed.

Key words: Ukraine, Hetmanschyna, Kochubeys, estate complex.

УДК 94(477) "1940/1960"

І. Трецова, асп.
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

СОЦІАЛЬНЕ СТАНОВИЩЕ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ У КРИМУ (ДРУГА ПОЛОВИНА 1940-Х – ПЕРША ПОЛОВИНА 1960-Х РР.)

У статті розглянуто особливості соціального становища переселенців у Криму в другій половині 1940-х – першій половині 1960-х рр.

Ключові слова: переселенська політика, переселення, міграція, депортація, господарсько-побутове забезпечення.

Переселенська політика радянської держави в Криму відбувалася за умов функціонування екстенсивної економічної моделі, і була визначальною у відбудові народногосподарського комплексу Криму в повоєнний період. Міграційні процеси другої половини 1940-х – першої половини 1960-х рр. спричинили докорінні зміни у традиційному укладі населення півострова та вплинули на соціально-економічне та національно-культурне становище Криму.

У радянській історіографії висвітлення міграційних процесів другої половини 1940-х – першої половини 1960-х рр., відбувалось у рамках досліджень, покликаних показати досягнення радянської влади в економічному та соціальному розвитку Кримської області. Зок-

Список використаних джерел

1. Генеральне слідство про маєтності Полтавського полку 1729-1730 / Упоряд. І. Бутич. – Полтава: ВАТ "Видавництво "Полтава", 2007. – 176 с.
2. Дзюба О.М. Приватне життя козацької старшини XVIII ст. (на матеріалах епістолярної спадщини) / Відп. ред. В.А. Смолій. НАН України. Інститут історії України. – К.: Інститут історії України, 2012. – 347 с.
3. Доба гетьмана Івана Мазепи в документах / Упоряд. С.О. Павленко. – К.: Вид. дім "Києво-Могилянська академія", 2007. – 1144 с.
4. Затворницький П. Церковь Святителя Николая въ селении Диканьке Полтавской губернии // Полтавские Епархиальные ведомости. – 1869 г. – № 6, 15 марта. – С. 145 – 163.
5. Інститут рукописів Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського (далі – ІР НБУВ), ф. Х, спр. 8438, 229 арк.
6. ІР НБУВ, ф. Х, спр. 17465, 209 арк.
7. Лазаревський А. Описание Старой Малоросии: В 3 т. – К., 1893. – Т. 2. – IV, 521, XXV с.
8. Общий гербовник дворянских родов Всероссийской Империи: В 20 т. – Спб., 1799. – Т. 3. – 150 с.
9. Центральний державний історичний архів України, м. Київ (далі – ЦДАК України), ф. 57, оп. 2, спр. 252, 361 арк.
10. ЦДАК України, ф. 267, оп. 1, спр. 60, 3 арк.
11. ЦДАК України, ф. 442, оп. 770, спр. 7. Арк. 748 – 760.
12. ЦДАК України, ф. 1219, оп. 3, спр. 14, 79 арк.
13. Черепаха М. Куди поділися цінності князів Кочубеїв // Трудова слава. – 1992. – № 63. – С. 2.
14. Шевченко Л. Духовні фундації родини Кочубеїв на Полтавщині // Українська академія мистецтва. Дослідницькі та наукові методичні праці. Збірник наукових праць, 2011. – № 18. – С. 229 – 239.

Надійшла до редколегії 27.06.13

рема, у такому контексті написані праці М. С. Кур'янова [6], І. Т. Твердохлебова [11], І. С. Чирви [7] та ін.

У пострадянський період спостерігається посилення інтересу учених до вивчення соціально-економічної історії Криму. У дослідженнях В. М. Брошевана [1], В. І. Сергійчука [9], Н. О. Сидоренка [10] знайшли відображення окремі аспекти здійснення переселенської політики, руху міграційних потоків і забезпечення переселенців у Криму.

Історіографічний аналіз наукової літератури засвідчує, що висвітлення зазначеної теми має фрагментарний характер. Комплексного аналізу проблеми соціального становища переселенців у Криму в першій половині 1940-х – другій половині 1960-х рр. фактично не було здійснено.